

॥ तैत्तिरीय संहिता ॥

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः ॥

वि॒श्वरूपो॑ वै त्वाष्ट्रः॑ पु॒रोहि॑तो दे॒वाना॑मासी॒थस्व॒स्त्रीयो॒-
ऽसुरा॑णान्तस्य॒ त्रीणि॑ शी॒र्षाण्या॑सन्थ्सोम॒पान॑ ५ सुरा॒पानं॑ मन्नाद॒न॒-
स प्र॒त्यक्षं॑ दे॒वेभ्यो॑ भा॒गम॑वदत्प॒रोक्ष॑मसुरे॒भ्यः सर्व॑स्मै वै
प्र॒त्यक्षं॑म्भा॒गं व॑दन्ति॒ यस्मा॑ ए॒व प॒रोक्षं॑ व॑दन्ति॒ तस्य॑ भा॒ग
उ॒दित॑स्तस्मा॒दिन्द्रो॑ऽबिभेदी॒दृङ्क्वै॑ रा॒ष्ट्रं वि॑ प॒र्याव॑र्तयतीति॒ तस्य॑
वज्र॑मा॒दाय॑ शी॒र्षाण्य॑च्छि॒नद्य॑त्सोम॒पानम्॑ ॥ १ ॥

आसी॒थ्स क॒पिञ्ज॑लोऽभवद्य॒त्सुरा॑पान॒ ५ स क॑ल॒विङ्को
यद॒न्नाद॑न॒ ५ स ति॒त्तिरि॒स्तस्या॑ञ्ज॒लिना॑ ब्रह्म॒हत्या॑मुपा॒गृह्णा॒त्ता ५
सं॒वत्स॑रम॒बिभ॑स्तम्भू॒तान्य॑भ्य॒क्रोश॑न्ब्रह्म॒हन्ति॑ति॒ स
पृ॒थि॒वीमुपा॑सीद॒स्यै ब्र॑ह्म॒हत्या॑यै तृती॒यं प्रति॑ गृहा॒णेति॑
साब्र॑वी॒द्वरं॑ वृ॒णै खा॒तात्प॑राभविष्यन्ती॒ मन्ये॑ ततो॒ मा परा॑
भूव॒मिति॑ पुरा तै॑ ॥ २ ॥

सं॒वत्स॑रादपि॒ रोहा॑दित्य॒ब्रवी॑त्तस्मात्पु॒रा सं॒वत्स॑रात्पृथि॒व्यै

खातमपि रोहति वारैवृतुं ह्यस्यै तृतीयं ब्रह्महृत्यायै
 प्रत्यंगृह्णात्तत्स्वकृतमिरिणमभवत्तस्मादाहिताग्निः श्रद्धादेवः
 स्वकृत इरिणे नाव स्येद्वह्नहृत्यायै ह्येष वर्णः स
 वनस्पतीनुपासीददस्यै ब्रह्महृत्यायै तृतीयं प्रति गृह्णीतेति
 तैऽब्रुवन्वरं वृणामहे वृक्णात्॥३॥

पराभविष्यन्तो मन्यामहे ततो मा परा भूमेत्याब्रश्चनाद्वो
 भूयांस उत्तिष्ठानित्यब्रवीत्तस्मादाब्रश्चनाद्वृक्षाणाम्भूयांस
 उत्तिष्ठन्ति वारैवृतुं ह्येषान्तृतीयं ब्रह्महृत्यायै प्रत्यंगृह्णन्त्स
 निर्यासोऽभवत्तस्मान्निर्यासस्य नाशयं ब्रह्महृत्यायै ह्येष
 वर्णोऽथो खलु य एव लोहितो यो वाऽऽब्रश्चनान्निर्येषति
 तस्य नाशयम्॥४॥

काममन्यस्य स स्त्रीषंसादमुपासीददस्यै ब्रह्महृत्यायै
 तृतीयं प्रति गृह्णीतेति ता अब्रुवन्वरं वृणामहा
 ऋत्विषात्प्रजां विन्दामहे काममा विजनितोः सम्भवामेति
 तस्मादृत्विषाश्चित्रयः प्रजां विन्दन्ते काममा विजनितोः
 सम्भवन्ति वारैवृतुं ह्यासान्तृतीयं ब्रह्महृत्यायै प्रत्यंगृह्णन्त्सा
 मलंवद्वासा अभवत्तस्मान्मलंवद्वाससा न सं वदेत॥५॥

न सुहासीत नास्या अन्नमद्याद्वह्महृत्यायै ह्येषा
वर्णं प्रतिमुच्यास्तेऽथो खल्वाहुरभ्यञ्जनं वाव स्त्रिया
अन्नमभ्यञ्जनमेव न प्रतिगृह्यं काममन्यदिति याम्मलवद्वाससः
सम्भवन्ति यस्ततो जायते सोऽभिषिक्तो यामरण्ये तस्यै
स्तेनो याम्पराचीं तस्यै हीतमुख्यपगल्भो या स्नाति तस्या
अप्सु मारुको या ॥ ६ ॥

अभ्यङ्गे तस्यै दुश्चर्मा या प्रलिखते तस्यै खलतिरपमारी
याऽऽङ्गे तस्यै काणो या दतो धावते तस्यै श्यावदन् या
नखानि निकृन्तते तस्यै कुनखी या कृणत्ति तस्यै क्लीबो
या रज्जुः सृजति तस्या उद्वन्धुको या पर्णेन पिबति
तस्या उन्मादुको या खर्वेण पिबति तस्यै खर्वस्तिस्त्रो
रात्रीर्व्रतं चरेदञ्जलिना वा पिबेदखर्वेण वा पात्रेण प्रजायै
गोपीथाय ॥ ७ ॥

यथ्सोमपानन्ते वृक्णात्तस्य नाशय वदेत् मारुको याऽखर्वेण वा त्रीणि च ॥ १ ॥ — [१]

त्वष्टा हतपुत्रो वीन्द्रः सोममाहरत्तस्मिन्निन्द्र
उपहवमैच्छत् तं नोपाह्वयत् पुत्रम्मेऽवधीरिति स
यज्ञवेशसं कृत्वा प्रासहा सोममपिबत्तस्य यदत्यशिष्यत्

नैन॑ शी॒तरू॒रौ ह॑त॒स्ताभ्या॑मे॒नम॒भ्यनय॑त्तस्मा॑ञ्ज॒ञ्जभ्य॑मा॒नाद॒ग्र
नि॒र॑क्राम॒तां प्रा॑णापा॒नौ वा ए॑नं॒ तद॑ज॒हिता॑म् प्रा॒णो वै
दक्षो॑ऽपा॒नः क्र॑तुस्तस्मा॑ञ्ज॒ञ्जभ्य॑मा॒नो ब्रू॑या॒न्मयि॑ दक्ष॒क्रतू॑ इति॑
प्रा॑णापा॒नावे॒वात्म॑न्ध॒त्ते सर्व॑मायुरेति॑ स दे॒वता॑ वृ॒त्रान्नि॑र॒हूय॑

वार्त्रघ्नं हविः पूर्णमासे निरवपद्धन्ति वा एनम्पूर्णमास
आ॥११॥

अमावास्यायाम्प्याययन्ति तस्माद्वार्त्रघ्नी पूर्णमासे-
ऽनूच्येते वृधन्वती अमावास्यायान्तश्च स्थाप्य वार्त्रघ्नं
हविर्वज्रमादाय पुनरभ्यायत ते अब्रूतान्द्यावापृथिवी
मा प्र हारावयोर्वै श्रित इति ते अब्रूतां वरं
वृणावहे नक्षत्रविहिताऽहमसानीत्यसावब्रवीच्चित्रविहिता-
ऽहमितीयन्तस्मान्नक्षत्रविहिताऽसौ चित्रविहितेयं य एवं
द्यावापृथिव्योः॥१२॥

वरं वेदैनां वरो गच्छति स आभ्यामेव प्रसूत इन्द्रो
वृत्रमहन्ते देवा वृत्रं हत्वाऽग्नीषोमावब्रुवन् हव्यं नो
वहतमिति तावब्रूतामपतेजसौ वै त्यौ वृत्रे वै त्ययोस्तेज
इति तैऽब्रुवन्क इदमच्छेतीति गौरित्यब्रुवन्गौर्वाव सर्वस्य
मित्रमिति साऽब्रवीत्॥१३॥

वरं वृणै मय्येव सतोभयेन भुनजाध्वा इति
तद्वौराहरत्तस्माद्वि सतोभयेन भुञ्जत एतद्वा अग्नेस्तेजो
यद्धृतमेतत्सोमस्य यत्पयो य एवमग्नीषोमयोस्तेजो वेद

तेज॒स्व्यैव भ॑वति ब्रह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति कि॒न्देव॒त्यम्पौ॑र्णमा॒समिति॑
प्राजाप॒त्यमिति॑ ब्रूया॒त्तेनेन्द्रं॑ ज्येष्ठ॒म्पुत्रं॑ नि॒रवा॑सायय॒दिति॑
तस्मा॑ज्येष्ठ॒म्पुत्रं॑ धने॒न नि॒रवा॑साययन्ति॥१४॥

अ॒स्य मा वेदा द्यावा॑पृथि॒व्योरब्रवी॑दिति॒ तस्मा॑च्च॒त्वारि॑ च॥२॥ [२]

इन्द्रं॑ वृ॒त्रं ज॑घ्निवा॒ऽस॒म्मृधो॑ऽभि प्रावे॑पन्त॒ स ए॒तं
वैमृ॑ध॒म्पू॒णमा॑सेऽनुनिर्वा॒प्यम॑पश्य॒त्तं नि॒रवा॑प॒त्तेन॒ वै स
मृ॒धोऽपा॑हत॒ यद्वैमृ॑धः पू॒र्णमा॑सेऽनुनिर्वा॒प्यो भ॑वन्ति॒ मृध॑ ए॒व
तेन॒ यज॑मा॒नोऽप॑ हत॒ इन्द्रो॑ वृ॒त्रं ह॒त्वा दे॒वता॑भिश्चेन्द्रि॒येण॑
च व्या॑र्ध्यत॒ स ए॒तमा॑ग्नेयम॒ष्टाक॑पालम॒मावा॑स्या॒याम॑पश्यदैन्द्रं
दधि॑॥१५॥

तं नि॒रवा॑प॒त्तेन॒ वै स दे॒वता॑श्चेन्द्रि॒यं चावा॑रुन्ध॒
यदा॑ग्नेयो॑ऽष्टाक॑पालोऽमावा॑स्या॒याम्भ॑वत्येन्द्रं॑ दधि॑ दे॒वता॑श्चै॒व
तेनै॑न्द्रि॒यं च॒ यज॑मा॒नोऽव॑ रुन्ध॒ इन्द्र॑स्य वृ॒त्रं ज॑घ्नुष॑
इन्द्रि॒यं वी॒र्य॑म्पृथि॒वीम॑नु व्या॑र्च्छ॒त्तदोष॑धयो वी॒रुधो॑ऽभ॒वन्त्स
प्र॒जाप॑तिमुपा॒धाव॑द्वृ॒त्रं मे॑ ज॑घ्नुष॑ इन्द्रि॒यं वी॒र्य॑म्॥१६॥

पृथि॒वीम॑नु व्या॑र॒त्तदोष॑धयो वी॒रुधो॑ऽभू॒वन्नि॑ति॒ स
प्र॒जाप॑तिः प॒शून्ब्रवी॑दे॒तद॑स्मै सं न॑य॒तेति॑ तत्प॒शव॑

ओषधीभ्योऽध्यात्मन्त्समनयन्तत्प्रत्यदुहन् यत्समनयन्तत्सान्नाय्यत्वं यत्प्रत्यदुहन्तत्प्रतिधुषः प्रतिधुक्तः समनैषुः प्रत्यधुक्षन्न तु मयि श्रयत इत्यब्रवीदेतदस्मै॥१७॥

शृतं कुरुतेत्यब्रवीत्तदस्मै शृतमकुर्वन्निन्द्रियं वावास्मिन्वीर्यं तदश्रयन्तच्छृतस्य शृतत्वः समनैषुः प्रत्यधुक्षञ्छृतमक्रन्न तु मां धिनोतीत्यब्रवीदेतदस्मै दधि कुरुतेत्यब्रवीत्तदस्मै दध्यकुर्वन्तदेनमधिनोत्तद्दध्नो दधित्वम्ब्रह्मवादिनो वदन्ति दध्नः पूर्वस्यावदेयम्॥१८॥

दधि हि पूर्वं क्रियत इत्यनादृत्य तच्छृतस्यैव पूर्वस्यावद्येदिन्द्रियमेवास्मिन्वीर्यः श्रित्वा दध्नोपरिष्ठाद्धिनोति यथापूर्वमुपैति यत्पूतीकैर्वा पर्णवल्कैर्वातश्चाथ्सौम्यं तद्यत्कलै राक्षसं तद्यत्तण्डुलैर्वैश्वदेवं तद्यदातश्चनेन मानुषं तद्यद्दध्ना तथ्सेन्द्रं दध्ना तनक्ति॥१९॥

सेन्द्रत्वायाग्निहोत्रोच्छेषणमभ्यातनक्ति यज्ञस्य संतत्या इन्द्रो वृत्रः हत्वा परां परावतमगच्छदपाराधमिति मन्यमानस्तं देवताः प्रैषमैच्छन्त्सोऽब्रवीत्प्रजापतिर्यः प्रथमोऽनुविन्दति तस्य प्रथमम्भागधेयमिति तम्पितरो-

ऽन्विन्दन्तस्मात्पितृभ्यः पूर्वद्युः क्रियते सोऽमावास्यां
प्रत्यागच्छत्तं देवा अभि समगच्छन्तामा वै नः॥२०॥

अद्य वसु वसतीतीन्द्रो हि देवानां वसु तदमावास्याया
अमावास्यत्वम्ब्रह्मवादिनो वदन्ति किन्देवत्यं सान्नाय्यमिति
वैश्वदेवमिति ब्रूयाद्विश्वे हि तद्देवा भागधेयमभि
समगच्छन्तेत्यथो खल्वैन्द्रमित्येव ब्रूयादिन्द्रं वाव ते
तद्विषज्यन्तोऽभि समगच्छन्तेति॥२१॥

दधि मे जघृषं इन्द्रियं वीर्यमित्यब्रवीदेतदस्मा अवदेयन्तनक्ति नो द्विचत्वारिंशच्च॥३॥[३]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वै दर्शपूर्णमासौ यजेत य
एनौ सेन्द्रो यजेतेति वैमृधः पूर्णमासेऽनुनिर्वाप्यो भवति
तेन पूर्णमासः सेन्द्रं ऐन्द्रं दध्यमावास्यायां तेनामावास्यां
सेन्द्रा य एवं विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजते सेन्द्रावेवैनौ यजते
श्वःश्वोऽस्मा ईजानाय वसीयो भवति देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत
तदसुरा अकुर्वत ते देवा एताम्॥२२॥

इष्टिमपश्यन्नाग्नावैष्णवमेकादशकपालं सरस्वत्यै चरुं
सरस्वते चरुं ताम्पौर्णमासं सङ्स्थाप्यानु निरवपन्ततो
देवा अभवन्परासुरा यो भ्रातृव्यवान्थस्याथ्स पौर्णमासं

स॒ऽस्थाप्यै॑तामिष्टि॒मनु॒ निर्व॑पेत्पौर्ण॒मा॒सेनै॒व वज्र॑म्भ्रातृ॒व्याय॑
प्र॒हृत्या॑ग्रावैष्ण॒वेन॑ दे॒वता॑श्च य॒ज्ञं च॒ भ्रातृ॑व्यस्य वृ॒द्धे
मिथु॒नान्प॒शून्त्सार्॑स्व॒ताभ्यां॒ याव॑दे॒वास्या॑स्ति॒ तत्॥ २३ ॥

सर्वं॑ वृ॒द्धे पौर्ण॒मा॒सीमे॒व य॑जेत॒ भ्रातृ॑व्यवा॒न्नामा॑वा॒स्याः
ह॒त्वा भ्रातृ॑व्यं॒ ना प्या॑ययति साकम्प्रस्था॒यीये॑न यजेत
प॒शुका॑मो॒ यस्मै॒ वा अ॒ल्पे॑ना॒हर॑न्ति॒ नात्म॑ना॒ तृप्य॑ति॒ नान्य॑स्मै
द॒दाति॒ यस्मै॑ म॒हता॑ तृप्य॑त्या॒त्मना॑ ददा॑त्य॒न्यस्मै॑ म॒हता॑ पूर्ण॑
हो॑त॒व्यन्तृ॑प्त ए॒वैन॑मिन्द्रः प्र॒जया॑ प॒शुभि॑स्तर्पयति दारु॒पात्रे॑ण
जुहो॑ति॒ न हि॒ मृ॒न्मय॑माहु॑तिमा॒न॒श औ॒दु॒म्बर॑म्॥ २४ ॥

भ॒व॒त्यूर्वा॑ उ॒दु॒म्बर॑ ऊ॒र्क्प॒शव॑ ऊ॒र्जै॒वास्मा॑ ऊ॒र्जं प॒शून॑व
रु॒द्धे ना॑ग॒तश्री॑र्महेन्द्रं॒ य॑जेत॒ त्रयो॑ वै ग॒तश्रि॑यः शुश्रु॒वान्ग्रा॑म॒णी
रा॒ज॒न्य॑स्तेषा॑म्महेन्द्रो दे॒वता॑ यो वै स्वां दे॒वता॑मति॒यज॑ते
प्र स्वा॑यै दे॒वता॑यै च्यवते॒ न परा॑म्प्राप्नोति॒ पापी॑यान्भवति
सं॒वत्स॑रमिन्द्रं॒ यजे॑त सं॒वत्स॑रः॒ हि व्र॑तं नाति॒ स्वा॥ २५ ॥

ए॒वैनं॑ दे॒वते॑ज्यमा॒ना भू॑त्या॒ इ॒द्धे व॑सी॒यान्भव॑ति
सं॒वत्स॑रस्य॒ प॒रस्ता॑द्ग॒र्ये व्र॑तप॑तये पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं
निर्व॑पेत् सं॒वत्स॑रमे॒वैनं॑ वृ॒त्रं ज॑घ्नि॒वाः स॑म॒ग्निर्व्र॑तप॑तिर्व्र॒तमा॑

लम्भयति॒ ततोऽधि॒ कामं॑ यजेत॥ २६॥

एतान्तदौदुम्बरं॒ स्वा त्रिंशच्च॥४॥ [४]

नासोमयाजी॒ सं नये॑दनागतं॒ वा एतस्य॒ पयो॒ यो-
ऽसोमयाजी॒ यदसोमयाजी॒ संनये॑त्परिमोष॒ एव सोऽनृतं॑
करोत्यथो॒ परैव॒ सिच्यते॒ सोमयाज्यैव॒ सं नये॑त्पयो॒ वै
सोमः॒ पयः॒ सान्नाय्यम्पय॑सैव॒ पय॑ आत्मन्धत्ते॒ वि वा
एतम्प्र॒जया॑ प॒शुभिर्ध॑यति॒ वर्ध॑यत्यस्य॒ भ्रातृ॑व्यं॒ यस्य॑
ह॒विर्निरु॑त्तम्पुरस्ताच्चन्द्रमाः॥ २७॥

अभ्यु॑देति॒ त्रेधा॒ तण्डु॑लान् वि भ॒जेद्ये म॑ध्यमाः स्युस्तान॒ग्रये॑
दा॒त्रे पु॑रोडाशम॒ष्टाक॑पालं कुर्या॒द्ये स्थवि॑ष्ठास्तानिन्द्राय॒ प्रदा॑त्रे
दध॑श्चरुं॒ येऽणि॑ष्ठास्तान् विष्णवे॒ शिपि॑विष्टाय॒ शृते॑
च॒रुम॑ग्निरेवास्मै॑ प्र॒जाम्प्र॑ज॒नय॑ति वृ॒द्धामिन्द्रः॒ प्र य॑च्छति
य॒ज्ञो वै विष्णुः॒ प॒शवः॒ शिपि॑र्यज्ञ॒ एव प॒शुषु॒ प्रति॑ तिष्ठति॒ न
द्वे॥ २८॥

य॒जेत॒ यत्पूर्व॑या सम्प्र॒ति यजे॑तोत्तरया॒ छुम्ब॑द्कुर्याद्यदुत्तरया॒
सम्प्र॒ति यजे॑त॒ पूर्व॑या॒ छुम्ब॑द्कुर्यान्नेष्टिर्भवति॒ न य॒ज्ञस्तदनु॑
हीतमु॒ख्यप॑गल्भो जायत॒ एकामे॒व य॑जेत॒ प्रग॑ल्भोऽस्य

जायतेऽनादृत्य तद्वै एव यजेत यज्ञमुखमेव पूर्वयालभते
यजंत उत्तरया देवता एव पूर्वावरुन्ध इन्द्रियमुत्तरया
देवलोकमेव॥२९॥

पूर्वाभिजयति मनुष्यलोकमुत्तरया भूयसो यज्ञक्रतूनुपैत्येषा
वै सुमना नामेष्टिर्यमद्येजानम्पश्चाच्चन्द्रमा अभ्युदेत्यस्मिन्नेवास्मै
लोकेऽर्धुकम्भवति दाक्षायणयज्ञेन सुवर्गकामो यजेत
पूर्णमासे सं नयेन्मैत्रावरुण्याऽऽमिक्षयामावास्यायां यजेत
पूर्णमासे वै देवानां सुतस्तेषामेतमर्धमासम्प्रसुतस्तेषाम्मैत्रावरु
वशामावास्यायामनूबन्ध्या यत्॥३०॥

पूर्वेद्युर्यजते वेदिमेव तत्करोति यद्वत्सानपाकरोति
सदोहविधाने एव सम्मिनोति यद्यजते देवैरेव सुत्यां
सम्पादयति स एतमर्धमासं संधमादं देवैः सोमंमिबति
यन्मैत्रावरुण्यामिक्षयामावास्यायां यजते यैवासौ देवानां
वशानूबन्ध्या सो एवैषैतस्य साक्षाद्वा एष देवानभ्यारोहति
य एषां यज्ञम्॥३१॥

अभ्यारोहति यथा खलु वै श्रेयानभ्यारूढः कामयते तथा
करोति यद्यवविध्यति पापीयान्भवति यदि नावविध्यति

सदृङ्क्षावृत्काम एतेन यज्ञेन यजेत क्षुरपविर्ह्येष
यज्ञस्ताजक्पुण्यो वा भवति प्र वा मीयते तस्यैतद्वृतं
नानृतं वदेन्न मा॑ सम॑श्रीयान्न स्त्रियमुपेयान्नास्य पल्पूलनेन
वासः पल्पूलयेयुरेतद्धि देवाः सर्वं न कुर्वन्ति॥३२॥

चन्द्रमा द्वे देवलोकमेव यद्यज्ञं पल्पूलयेयुष्वद्व॥५॥ [५]

एष वै देव॑र॒थो यद्व॑र॒शपूर्णमा॑सौ यो द॑र॒शपूर्णमा॑सावि॒ष्ट्वा
सोमै॑न॒ यज॑ते रथ॑स्पष्ट ए॒वाव॑साने वरे॑ दे॒वाना॑मव॑ स्यत्येतानि
वा अ॒ङ्गापरू॑षि संव॑त्सरस्य॒ यद्व॑र॒शपूर्णमा॑सौ य एवं
वि॒द्वान्द॑र॒शपूर्णमा॑सौ यज॑तेऽङ्गा॒परू॑ष्येव संव॑त्सरस्य॒ प्रति॑
दधा॑त्येते वै संव॑त्सरस्य॒ चक्षु॑षी यद्व॑र॒शपूर्णमा॑सौ य एवं
वि॒द्वान्द॑र॒शपूर्णमा॑सौ यज॑ते ताभ्या॑मेव सु॒वर्गं लो॒कमनु॑
पश्य॑ति॥३३॥

एषा वै दे॒वानां॑ वि॒क्रान्ति॑र्यद्व॑र॒शपूर्णमा॑सौ य एवं
वि॒द्वान्द॑र॒शपूर्णमा॑सौ यज॑ते दे॒वाना॑मेव वि॒क्रान्ति॑मनु॒ वि
क्र॑मत एष वै दे॒वयानः॑ पन्था॒ यद्व॑र॒शपूर्णमा॑सौ य एवं
वि॒द्वान्द॑र॒शपूर्णमा॑सौ यज॑ते य ए॒व दे॒वयानः॑ पन्था॒स्त
स॒मारो॑हत्येतौ वै दे॒वानां॑ हरी॒ यद्व॑र॒शपूर्णमा॑सौ य

ए॒वं वि॒द्वान्द॑र्शपूर्णमा॒सौ यज॑ते यावे॒व दे॒वाना॑ꣳ ह॒री
ताभ्याम्॑॥ ३४॥

ए॒वैभ्यो॑ ह॒व्यं व॑हत्येत॒द्वै दे॒वाना॑मा॒स्यं यद॑र्शपूर्णमा॒सौ
य ए॒वं वि॒द्वान्द॑र्शपूर्णमा॒सौ यज॑ते सा॒क्षादे॒व दे॒वाना॑मा॒स्ये
जुहो॑त्येष॒ वै ह॑विर्धा॒नी यो द॑र्शपूर्णमासयाजी
सा॒यम्प्रा॑तरग्निहोत्रं जुहोति॒ यज॑ते द॑र्शपूर्णमा॒साव॑ह॒रह॑र्हविर्धा॒
सुतो॑ य ए॒वं वि॒द्वान्द॑र्शपूर्णमा॒सौ यज॑ते ह॒विर्धान्य॑स्मीति॒
सर्व॑मे॒वास्यं॑ ब॒र्हिष्यं॑ द॒त्तम्भ॑वति दे॒वा वा अ॑हः॥ ३५॥

य॒ज्ञियं॑ नावि॒न्दन्ते॑ द॑र्शपूर्णमा॒साव॑पुन॒न्तौ वा ए॒तौ पू॒तौ
मे॒ध्यौ यद॑र्शपूर्णमा॒सौ य ए॒वं वि॒द्वान्द॑र्शपूर्णमा॒सौ यज॑ते
पू॒तावे॒वैनौ॑ मे॒ध्यौ यज॑ते ना॒मावा॑स्या॒यां च पौ॑र्णमा॒स्यां
च स्त्रि॒यमु॑पे॒याद्यदु॑पे॒यान्नि॑रिन्द्रि॒यः स्या॒त्सोम॑स्य॒ वै राज्ञो॑-
ऽर्ध॑मा॒सस्य॒ रात्र॑यः प॒त्रय॑ आस॒न्तासा॑ममावा॒स्यां च
पौ॑र्णमा॒सीं च नो॑पैत्॥ ३६॥

ते ए॒नम॑भि॒ सम॑न॒ह्येता॑न्तं यक्ष्मं आर्च्छ॒द्राजा॑नं॒ यक्ष्मं॑
आर॒दिति॑ तद्रा॒जय॑क्ष्मस्य॒ जन्म॑ यत्पापी॒यान॑भ॒वत्त-
त्पा॑पय॒क्ष्मस्य॒ यज्ञा॒याभ्या॑मवि॒न्दत्त॑ज्ञा॒येन्य॑स्य॒ य ए॒वमे॒तेषा॑

यक्ष्माणां जन्म वेद नैनमेते यक्ष्मा विन्दन्ति स एते एव
नमस्यन्नुपाधावत्ते अब्रूतां वरं वृणावहा आवं देवानां भागधे
असाव॥ ३७ ॥

आवदधि देवा इज्यान्ता इति तस्मात्सदृशीनां
रात्रीणाममावास्यायां च पौर्णमास्यां च देवा इज्यन्त
एते हि देवानां भागधे भागधा अस्मै मनुष्या भवन्ति
य एवं वेद भूतानि क्षुधमघ्नन्सद्यो मनुष्या अर्धमासे
देवा मासि पितरः संवत्सरे वनस्पतयस्तस्मादहरहर्मनुष्या
अशनमिच्छन्तेऽर्धमासे देवा इज्यन्ते मासि पितृभ्यः क्रियते
संवत्सरे वनस्पतयः फलं गृह्णन्ति य एवं वेद हन्ति
क्षुधम्भ्रातृव्यम्॥ ३८ ॥

पश्यति ताभ्यामहरैदसाव फलं सप्त च॥६॥ [६]

देवा वै नर्चि न यजुष्यश्रयन्त ते सामन्नेवाश्रयन्त हिं
करोति सामैवाकर्हिं करोति यत्रैव देवा अश्रयन्त तत
एवैनान्प्र युङ्क्ते हिं करोति वाच एवैष योगो हिं करोति प्रजा
एव तद्यजमानः सृजते त्रिः प्रथमामन्वाह त्रिरुत्तमां यज्ञस्यैव
तद्वत्सम्॥ ३९ ॥

नृह्यत्यप्रस्र॑साय॒ संत॑त॒मन्वा॑ह प्रा॒णाना॑म॒न्नाद्य॑स्य॒ संत॑त्या॒
अथो॒ रक्ष॑साम॒पह॑त्यै राथ॑त॒रीम्प्र॑थ॒मामन्वा॑ह राथ॑त॒रो वा अ॒यं
लो॒क इ॒ममे॒व लो॒कम॒भि ज॑यति॒ त्रि॒र्वि गृ॑ह्णाति॒ त्रय॑ इ॒मे लो॒का
इ॒माने॒व लो॒कान॒भि ज॑यति॒ बार्ह॑तीमु॒त्तमामन्वा॑ह बार्ह॑तो॒ वा
अ॒सौ लो॒कोऽमु॒मे॒व लो॒कम॒भि ज॑यति॒ प्र वः॑॥४०॥

वाजा॒ इत्य॑नि॒रुक्ता॑म्प्राजाप॒त्यामन्वा॑ह य॒ज्ञो वै
प्र॒जाप॑तिर्य॒ज्ञमे॒व प्र॒जाप॑ति॒मा र॑भते॒ प्र वो॒ वाजा॒
इत्य॑न्वा॒हान्नं॒ वै वा॒जोऽन्न॑मे॒वाव॑ रु॒द्धे प्र वो॒ वाजा॒
इत्या॑न्वाह॒ तस्मा॑त्प्रा॒चीन॒॑रेतो॑ धी॒यते॑ऽग्न॒ आ या॑हि वी॒तय॑
इत्या॑ह॒ तस्मा॑त्प्रा॒तीचीः॑ प्र॒जा जा॑यन्ते॒ प्र वो॒ वाजाः॑॥४१॥

इत्य॑न्वा॒ह मा॒सा वै वा॒जा अ॑र्धमा॒सा अ॒भिद्य॑वो
दे॒वा ह॒विष्म॑न्तो॒ गौर्धृ॑ताची॒ यज्ञो॑ दे॒वाञ्जि॑गाति॒ यज॑मानः
सु॒म्रयु॑रि॒दम॑सी॒दम॑सीत्ये॒व य॒ज्ञस्य॑ प्रि॒यं धा॑माव॑ रु॒द्धे यं
का॒मये॑त॒ सर्व॑मायु॒रिया॑दिति॒ प्र वो॒ वाजा॒ इति॑ तस्या॒नूच्या॑ग्न॒
आ या॑हि वी॒तय॑ इति॒ संत॑त॒मुत्त॑रम॒र्धर्च॑मा ल॒भेत॑॥४२॥

प्रा॒णेनै॒वास्या॑पा॒नं दा॑धार॒ सर्व॑मायु॒रेति॑ यो वा अ॒र॒न्नि॑
सा॒मिधे॑नीनां॒ वेदा॑र॒त्नावे॒व भ्रातृ॑व्यं कुरु॒तेऽर्ध॑र्चो॒ सं द॑धात्येष

वा अ॒र॒त्निः सा॒मिधे॒नीनां॑ य ए॒वं वेदा॑र॒त्नावे॒व भ्रातृ॑व्यं कुरु॒त॒
 ऋषेर्॑ऋषे॒र्वा ए॒ता निर्मि॑ता यथ्सा॒मिधे॒न्यस्ता॑ यदसंयुक्ताः
 स्युः प्र॒जया॑ प॒शुभि॑र्यज॒मानस्य॑ वि ति॒ष्ठेर॒न्नर्ध॑र्चो॒ संद॑धाति॒ सं
 यु॑न॒त्तये॒वैना॒स्ता अ॒स्मै संयु॑क्ता॒ अव॑रुद्धाः सर्वा॒माशि॑षं दुहे॥
 43॥

ब॒र॒सं वो॑ जायन्ते प्र वो॒ वाजां॑ लभेत दधाति स॒न्दशं॑ च॥७॥—[७]

अयं॑ज्ञो वा ए॒ष योऽसा॒माऽग्न॒ आ या॑हि वी॒तय॑ इत्या॒ह
 रथं॑तरस्यैष वर्ण॒स्तं त्वा॑ स॒मिद्धि॑रङ्गि॒र इत्या॑ह वामदे॒व्यस्यै॑ष
 वर्णो॑ बृ॒हद॑ग्रे सु॒वीर्य॑मित्या॒ह बृ॒हत ए॒ष वर्णो॑ यदे॒तं तृ॒चम॑न्वाहं
 य॒ज्ञमे॒व तथ्सा॑म॒न्वन्तं॑ करोत्य॒ग्निर्मुष्मि॑ल्लो॒क आसी॑दादित्यो॒-
 ऽस्मि॒न्तावि॒मौ लो॒कावशा॑न्तौ॥४४॥

आ॒स्ता॒न्ते दे॒वा अ॑ब्रुवन्नेते॒मौ वि पर्यू॑हामेत्य॒ग्न आ या॑हि
 वी॒तय॑ इत्य॒स्मिल्लो॑कै॒ऽग्निम॑दधुर्बृ॒हद॑ग्रे सु॒वीर्य॑मित्य॒मुष्मि॑ल्लो॒क
 आ॑दि॒त्यन्त॑तो वा इ॒मौ लो॒काव॑शा॒म्यतां॑ यदे॒वम॑न्वाहानयो॒र्लो॒कयो॑
 शान्त्यै॑ शा॒म्यतो॑ऽस्मा इ॒मौ लो॒कौ य ए॒वं वेद॑ पञ्चदश
 सा॒मिधे॒नीर॑न्वाह पञ्चदश॥४५॥

वा अ॒र्धमा॒सस्य॑ रात्रयोऽर्धमा॒सशः॑ संव॒त्सर॑ आ॒प्यते॑

तासां त्रीणि च शतानि षष्टिश्चाक्षराणि तावन्तीः संवत्सरस्य
 रात्रयोऽक्षरश एव संवत्सरमाप्नोति नृमेधश्च परुच्छेपश्च
 ब्रह्मवाद्यमवदेतामस्मिन्दारावाद्देऽग्निं जनयाव यतरो नौ
 ब्रह्मीयानिति नृमेधोऽभ्यवदत्स धूममजनयत्परुच्छेपो-
 ऽभ्यवदत्सोऽग्निमजनयदृष इत्यब्रवीत्॥४६॥

यत्समावद्विद्व कथा त्वमग्निमजीजनो नाहमिति
 सामिधेनीनामेवाहं वर्णं वेदेत्यब्रवीद्यद्वृतवत्पदमनूच्यते स
 आसां वर्णस्तं त्वां समिद्धिरङ्गिर इत्याह सामिधेनीष्वेव
 तज्ज्योतिर्जनयति स्त्रियस्तेन यदृचः स्त्रियस्तेन यद्वायत्रियः
 स्त्रियस्तेन यत्सामिधेन्यो वृषण्वतीमन्वाह॥४७॥

तेन पुंस्वतीस्तेन सेन्द्रास्तेन मिथुना अग्निर्देवानां दूत
 आसीदुशना काव्योऽसुराणान्तौ प्रजापतिम्प्रश्नमैतां स
 प्रजापतिरग्निं दूतं वृणीमह इत्यभि पर्यावर्तत ततो देवा
 अभवन्परासुरा यस्यैवं विदुषोऽग्निं दूतं वृणीमह इत्यन्वाह
 भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवत्यध्वरवतीमन्वाह
 भ्रातृव्यमेवैतया॥४८॥

ध्वरति शोचिष्केशस्तमीमह इत्याह पवित्रमेवैतद्यजमानमेवै

पवयति॒ समिद्धो॑ अ॒ग्न आहु॑तेत्या॒ह परि॒धिमे॒वैतम्परि॑
 दधा॒त्यस्क॑न्दाय॒ यदत॑ ऊ॒र्ध्वम॑भ्याद॒ध्याद्यथा॑ बहिःपरि॒धि
 स्कन्द॑ति ता॒दृगे॒व तत्र॑यो॒ वा अ॒ग्नयो॑ ह॒व्यवा॑हनो दे॒वानां॑
 क॒व्यवा॑हनः पि॒तृणां॑ स॒हर॑क्षा अ॒सुरा॑णान्त ए॒तर॑ह्या
 शः॑ सन्ते॒ मां वरि॑ष्यते॒ माम्॥ ४९॥

इति॑ वृणी॒ध्वः ह॑व्य॒वाहन॑मित्या॒ह य ए॒व दे॒वानां॑ तं वृणी॑त
 आ॒र्षेयं॑ वृणी॑ते ब॒न्धोरे॒व नै॒त्यथो॒ संत॑त्यै प॒रस्ता॑द॒र्वाचो॑ वृणी॑ते
 तस्मा॑त्प॒रस्ता॑द॒र्वाचो॑ म॒नुष्या॑न्पि॒तरोऽनु॑ प्र पि॑पते॥ ५०॥

अशा॑न्तावाह पञ्च॑दशाब्रवीद॒न्वाहे॒तया॑ वरिष्यते॒ मामेका॑न्नत्रि॒ंशच्च॑॥ ८॥ ————— [८]

अग्ने॑ म॒हाः अ॒सीत्या॑ह म॒हान् ह्येष॑ यद॒ग्निर्ब्रा॑ह्म॒णेत्या॑ह
 ब्राह्म॒णो ह्येष॑ भा॒रते॑त्या॒हैष हि॑ दे॒वेभ्यो॑ ह॒व्यम्भर॑ति दे॒वेद्ध
 इत्या॑ह दे॒वा ह्ये॑तमै॒न्धत् म॒न्विद्ध॑ इत्या॑ह म॒नुर॑ह्ये॒तमु॒त्तरो॑
 दे॒वेभ्य॑ ऐ॒न्द्रर्षि॑ष्ठु॒त् इत्या॑ह॒र्षयो॑ ह्ये॒तमस्तु॑व॒न्विप्रा॑नु॒मदित॑
 इत्या॑ह॥ ५१॥

विप्रा॑ ह्ये॒ते यच्छु॑श्रुवा॒सः क॒विश॑स्त इत्या॑ह
 क॒वयो॑ ह्ये॒ते यच्छु॑श्रुवा॒सो ब्रह्म॑स॒शित॑ इत्या॑ह
 ब्रह्म॑स॒शितो॑ ह्येष॑ घृ॒ताह॑वन॒ इत्या॑ह घृ॒ताहु॑ति॒र्ह्यस्य॑

प्रियत॑मा प्र॒णीर्य॑ज्ञाना॒मित्या॑ह प्र॒णीर्ह्येष॑ य॒ज्ञाना॑ः
र॒थीर॑ध्वराणा॒मित्या॑हैष हि दै॒वर॒थोऽतू॒र्तो॒ होते॑त्या॒ह न ह्ये॑तं
कश्च॒न॥५२॥

तर॑ति तू॒र्णिर्ह॑व्यवाडित्या॒ह सर्व॑ः ह्येष॑ तर॒त्यास्पात्रं॑
जुहू॑र्दे॒वाना॒मित्या॑ह जुहू॑र्ह्येष॑ दे॒वाना॑श्चम॒सो दै॒वपा॒न
इत्या॑ह चम॒सो ह्येष॑ दै॒वपा॒नोऽरा॑ः इ॒वाग्ने ने॒मिर्दे॒वाः
स्त्वम्प॑रि॒भूर॑सीत्या॒ह दे॒वान् ह्येष॑ प॑रि॒भूर्य॑द्वयादा व॑ह
दे॒वान्दे॒वय॑ते यज॑माना॒येति॒ भ्रातृ॑व्यमस्मै॥५३॥

ज॒नये॑दा व॑ह दे॒वान् यज॑माना॒येत्या॑ह यज॑मानमे॒वैतेन॑
व॒र्धय॑त्य॒ग्निम॑ग्र आ व॑ह सोम॒मा व॑हेत्या॒ह दे॒वता॑ ए॒व
तद्य॑थापूर्वमुप॑ ह्वयत आ चा॑ग्ने दे॒वान् व॑ह सु॒यजा॑ च यज
जा॒तवे॑द् इत्या॑हा॒ग्निमे॒व तथ्स॑ः श्य॑ति सो॒ऽस्य स॑ः शि॒तो
दे॒वेभ्यो॑ ह॒व्यं व॑हत्य॒ग्निर्होता॑॥५४॥

इत्या॑हा॒ग्निर्यै॑ दे॒वाना॑ः होता॒ य ए॒व दे॒वाना॑ः
होता॒ तं वृ॑णीते स्मो व॒यमि॑त्या॒हात्मान॑मे॒व स॒त्त्वं
ग॑मयति सा॒धु ते॑ यज॑मान दे॒वते॑त्या॒हाशि॑षमे॒वैता॑मा
शा॑स्ते यद्व्याद्यो॑ऽग्निः होता॑र॒मवृ॑था इत्य॒ग्निनो॑भ॒यतो॑

यजमानम्परि गृह्णीयात् प्रमायुकः स्याद्यजमानदेवत्या वै
जुहूर्भ्रातृव्यदेवत्योपभृत्॥५॥

यद्वे इव ब्रूयाद्भ्रातृव्यमस्मै जनयेद्धृतवतीमध्वर्यो
स्रुचमास्यस्वेत्याह यजमानमेवैतेन वर्धयति देवायुवमित्याह
देवान् ह्येषावन्ति विश्ववारामित्याह विश्वः ह्येषावतीडामहै
देवाः ईडेन्यान्नमस्यामं नमस्यान् यजाम यज्ञियानित्याह
मनुष्या वा ईडेन्याः पितरो नमस्या देवा यज्ञिया देवता
एव तद्यथाभागं यजति॥५६॥

विप्रानुमदित इत्याह चनास्मै होतोपभृद्देवता एव त्रीणि च॥१॥—————[१]

त्रीः स्तृचाननु ब्रूयाद्राजन्यस्य त्रयो वा अन्ये
राजन्यात्पुरुषा ब्राह्मणो वैश्यः शूद्रस्तानेवास्मा
अनुकान्करोति पञ्चदशानु ब्रूयाद्राजन्यस्य पञ्चदशो वै
राजन्यः स्व एवैनः स्तोमे प्रतिं ष्ठापयति त्रिष्टुभा परिं
दध्यादिन्द्रियं वै त्रिष्टुगिन्द्रियकामः खलु वै राजन्यो यजते
त्रिष्टुभैवास्मा इन्द्रियम्परि गृह्णाति यदि कामयेत॥५७॥

ब्रह्मवर्चसमस्त्विति गायत्रिया परिं दध्याद्ब्रह्मवर्चसं
वै गायत्री ब्रह्मवर्चसमेव भवति सप्तदशानु ब्रूयाद्वैश्यस्य

सप्तदशो वै वैश्यः स्व एवैनं॑ स्तोमे॒ प्रति॑ ष्ठापयति॒
जग॑त्या॒ परि॑ दध्या॒ज्जाग॑ता॒ वै प॒शवः॑ प॒शुकामः॑ खलु॒ वै
वैश्यो॑ यजते॒ जग॑त्यै॒वास्मै॑ प॒शून्परि॑ गृह्णात्येक॑विंशति॒मनु॑
ब्रूयात्प्रति॑ष्ठाका॒मस्यैक॑विंशः॒ स्तोमा॑नां प्रति॒ष्ठा प्रति॑ष्ठित्यै॥ ५८

चतु॑र्विंशति॒मनु॑ ब्रूयाद्ब्रह्मवर्च॑सका॒मस्य॒ चतु॑र्विंशत्यक्षरा
गा॒यत्री गा॑यत्री ब्रह्मवर्च॑सङ्गाय॒त्रियै॒वास्मै॑ ब्रह्मवर्च॑समव॒
रुन्दे॒ त्रिंश॑त॒मनु॑ ब्रूयादन्न॑का॒मस्य॒ त्रिंश॑दक्षरा वि॒राडन्न॑
वि॒राड्विरा॑जै॒वास्मा॑ अ॒न्नाद्य॑मव॒ रुन्दे॒ द्वात्रिं॑शत॒मनु॑ ब्रूयात्प्रति॑ष्ठा
द्वात्रिं॑शदक्षरानुष्टु॒गनुष्टु॑च्छन्द॑सां प्रति॒ष्ठा प्रति॑ष्ठित्यै
षट्त्रिं॑शत॒मनु॑ ब्रूयात्प॒शुकाम॑स्य॒ षट्त्रिं॑शदक्षरा बृह॒ती
बा॒र्हताः॑ प॒शवो॑ बृह॒त्यै॒वास्मै॑ प॒शून्॥ ५९॥

अव॑ रुन्दे॒ चतु॑श्चत्वारिंशत॒मनु॑ ब्रूयादिन्द्रि॒यका॑मस्य॒
चतु॑श्चत्वारिंशदक्षरा त्रि॒ष्टुगिन्द्रि॒यं त्रि॒ष्टुत्रि॒ष्टुभै॒वास्मा॑
इन्द्रि॒यमव॑ रुन्देऽष्टाच॑त्वारिंशत॒मनु॑ ब्रूयात्प॒शुकाम॑स्याष्टाच॑त्वा
जग॑ती॒ जाग॑ताः प॒शवो॑ जग॑त्यै॒वास्मै॑ प॒शून्व॑ रुन्दे
सर्वा॑णि छन्दा॒स्यनु॑ ब्रूयाद्बहु॒याजि॒नः सर्वा॑णि वा
ए॒तस्य॒ छन्दा॒स्यव॑रुन्द॒हानि॒ यो बहु॒याज्य॑परि॒मित॒मनु॑
ब्रूया॒दपरि॑मित॒स्याव॑रुन्द्यै॥ ६०॥

कामयेत् प्रतिष्ठित्यै पशून्सप्तचत्वारिंशच्च॥१०॥

निर्वीतम्मनुष्याणाम्प्राचीनावीतम्पितृणामुपवीतं देवानामुप
व्ययते देवलक्ष्ममेव तत्कुरुते तिष्ठन्नन्वाह तिष्ठन् ह्याश्रुततरं
वदति तिष्ठन्नन्वाह सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्या आसीनो
यजत्यस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठति यत्क्रौञ्चमन्वाहासुरं
तद्यन्मन्द्रम्मानुषं तद्यदन्तरा तत्सदेवमन्तरानूच्य
सदेवत्वाय विद्वांसो वै॥६१॥

पुरा होतारोऽभूवन्तस्माद्विधृता अध्वानोऽभूवन्न पन्थानः
समरुक्षन्नन्तर्वेद्यन्यः पादो भवति बहिर्वेद्यन्योऽथान्वाहाध्वनां
विधृत्यै पथामसंरोहायाथौ भूतं चैव भविष्यच्चाव रुन्दे-
ऽथो परिमितं चैवापरिमितं चाव रुन्देऽथो ग्राम्याश्चैव
पशूनांरण्याश्चाव रुन्देऽथो॥६२॥

देवलोकं चैव मनुष्यलोकं चाभि जयति देवा वै
सामिधेनीरनूच्य यज्ञं नान्वपश्यन्स प्रजापतिस्तूष्णीमाधारमाघ
वै देवा यज्ञमन्वपश्यन् यत्तूष्णीमाधारमाधारयति
यज्ञस्यानुख्यात्या अथो सामिधेनीरेवाभ्यनत्तलूक्षो
भवति य एवं वेदाथो तर्पयत्येवैनास्तृप्यति प्रजया
पशुभिः॥६३॥

य एवं वेद यदेकं याघारयेदेकां प्रीणीयाद्यद्वाभ्यां द्वे
 प्रीणीयाद्यत्तिसृभिरति तद्रेचयेन्मनसा घारयति मनसा
 ह्यनाप्तमाप्यते तिर्यश्चमा घारयत्यछम्बद्वारं वाक्
 मनश्चार्तीयेतामहं देवेभ्यो हव्यं वहामीति वागब्रवीदहं
 देवेभ्य इति मनस्तौ प्रजापतिम्प्रश्नमैतां सौ ब्रवीत्॥६४॥

प्रजापतिर्दूतीरेव त्वम्मनसोऽसि यद्धि मनसा ध्यायति
 तद्वाचा वदतीति तत्खलु तुभ्यं न वाचा जुहवन्नित्यंब्रवीत्
 तस्मान्मनसा प्रजापतये जुह्वति मन इव हि प्रजापतिः
 प्रजापतेराप्त्यै परिधीन्त्सम्माष्टि पुनात्येवैनात्रिर्मध्यमं त्रयो
 वै प्राणाः प्राणानेवाभि जयति त्रिर्दक्षिणार्ध्यं त्रयः॥६५॥

इमे लोका इमानेव लोकानभि जयति त्रिरुत्तरार्ध्यं त्रयो
 वै देवयानाः पन्थानस्तानेवाभि जयति त्रिरुपं वाजयति त्रयो
 वै देवलोका देवलोकानेवाभि जयति द्वादश सम्पद्यन्ते द्वादश
 मासाः संवत्सरः संवत्सरमेव प्रीणात्यथो संवत्सरमेवास्मा
 उप दधाति सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्या आधारमा घारयति
 तिर इव॥६६॥

वै सुवर्गो लोकः सुवर्गमेवास्मै लोकम्प्र रोयत्यृजुमा

घारयत्यृजुरिव हि प्राणः संततमा घारयति प्राणानामन्नाद्यस्य
संतत्या अथो रक्षसामपहत्यै यं कामयेत प्रमायुकः स्यादिति
जिह्वं तस्या घारयेत्प्राणमेवास्माज्जिह्वं नयति ताजक्प्र मीयते
शिरो वा एतद्यज्ञस्य यदाघार आत्मा ध्रुवा॥६७॥

आघारमाघार्य ध्रुवाः समनत्त्यात्मन्नेव यज्ञस्य शिरः
प्रति दधात्यग्निर्देवानां दूत आसीद्वैव्योऽसुराणान्तौ
प्रजापतिम्प्रश्नमेताः स प्रजापतिर्ब्राह्मणमब्रवीदेतद्वि
ब्रूहीत्या श्रावयेतीदं देवाः शृणुतेति वाव तदब्रवीदग्निर्देवो
होतेति य एव देवानां तमवृणीत ततो देवाः॥६८॥

अभवन्परासुरा यस्यैवं विदुषः प्रवरम्प्रवृणते
भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवति यद्ब्राह्मणश्चाब्राह्मणश्च
प्रश्नमेयातां ब्राह्मणायाधि ब्रूयाद्यद्ब्राह्मणायाध्याहात्मनेऽध्याह
यद्ब्राह्मणम्पराहात्मनम्पराह तस्माद्ब्राह्मणो न परोच्यः॥६९॥

वा आरण्याः श्वावं रुन्धेऽथो पशुभिः सोऽब्रवीदक्षिणार्ध्यं त्रयं इव ध्रुवा
देवाश्चत्वारिंशच्च॥११॥

[११]

आयुष्ट आयुर्दा अग्र आ प्यायस्व सं तेऽवं ते हेड
उदुत्तमम्प णो देव्या नो दिवोऽग्नाविष्णू अग्नाविष्णू इमं मे

वरुण॒ तत्त्वा॑ या॒म्युदु॑ त्यं चि॒त्रम्। अ॒पां नपा॒दा ह्य॒स्थादु॑प॒स्थं
जिह्म॑ानां॒मूर्ध्वो॑ वि॒द्युतं॑ वसा॒नः। तस्य॒ ज्येष्ठ॑म्महि॒मानं॒
वह॑न्ती॒र्हरि॑ण्यवर्णाः॒ परि॑ यन्ति य॒ह्वीः। सम्॥७०॥

अ॒न्या यन्त्यु॑प॒ यन्त्य॒न्याः स॑मा॒नमूर्॑र्व न॒द्यः पृ॑णन्ति।
तमू॒ शुचि॑ः शुच॒यो दी॑दि॒वाः स॑म॒पां नपा॑त॒म्परि॑ तस्थु॒रापः॑।
तम॒स्मेरा॑ युव॒तयो॑ युवा॒नम्म॑र्मृ॒ज्यमा॑नाः॒ परि॑ यन्त्यापः॑।
स शु॒क्रेण॑ शि॒क्रना॑ रेव॒दग्नि॑र्दी॒दाया॑नि॒ध्मो घृ॑तनि॒र्णिग॑प्सु।
इन्द्रा॑वरु॒णयो॑र॒हः स॒म्राजो॑र॒व आ वृ॑णे। ता नो॑ मृ॒डात॑
ई॒दृशौ॑। इन्द्रा॑वरुणा युव॒मध्व॑राय॒ नः॥७१॥

वि॒शे जना॑य॒ महि॑ शर्म॒ यच्छ॑तम्। दी॒र्घप्र॑यज्युमति॒ यो
व॑नु॒ष्यति॑ व॒यं ज॑येम॒ पृ॒त॒नासु॑ दृ॒ढ्यः। आ नो॑ मि॒त्रावरु॑णा
प्र बा॒हवा॑। त्वं नो॑ अ॒ग्ने वरु॑णस्य वि॒द्वां दे॒वस्य॑ हे॒डोऽव॑
यासि॑सी॒ष्ठाः। यजि॑ष्ठो वह्नि॒तमः॑ शोशु॑चानो॒ विश्वा॑ द्वे॒षाः सि॑
प्र मु॑मु॒ग्ध्य॒स्मत्। स त्वं नो॑ अ॒ग्नेऽव॑मो भ॒वोती॑ नेदि॒ष्ठो अ॒स्या
उ॒षसो॑ व्यु॒ष्टौ। अव॑ यक्ष्व नो॒ वरु॑णम्॥७२॥

ररा॑णो वी॒हि मृ॑डी॒कः सु॒हवो॑ न ए॒धि। प्रप्रा॑यम॒ग्निर्भ॑र॒तस्य॑
शृ॒ण्वे वि॒ यत्सू॑र्यो॒ न रोच॑न्ते बृ॒हद्वाः। अ॒भि यः पू॑रुम्पृ॒तनासु॑

तस्थौ दीदाय दैव्यो अतिथिः शिवो नः। प्र ते यक्षि प्र तं
इयमि मन्म भुवो यथा वन्द्यो नो हवेषु। धन्वन्निव प्रपा असि
त्वमग्न इयक्षवे पूरवे प्रत्न राजन्॥७३॥

वि पाजसा वि ज्योतिषा। स त्वमग्ने प्रतीकेन प्रत्योष
यातुधान्यः। उरुक्षयेषु दीद्यत्। तं सुप्रतीकं सुदृशं
स्वश्चमविद्वांसो विदुष्टरं सपेम। स यक्षद्विधा वयुनानि
विद्वान्प्र हव्यमग्निर्मृतेषु वोचत्। अहोमुचे विवेष यन्मा वि
न इन्द्रेन्द्र क्षत्रमिन्द्रियाणि शतक्रतोऽनु ते दायि॥७४॥

युहीः समध्वराय नो वरुणं राज्ञं श्रतुश्चत्वारिंशच्च॥१२॥—————[१२]

समिधश्चक्षुषी प्रजापतिराज्यं देवस्य स्फ्यम्ब्रह्मवादिनोऽद्विग्रेस्त्रयो मनुः पृथिव्याः पशवोऽग्नीधे
देवा वै यज्ञस्य युक्ष्वोशन्तस्त्वा द्वादश॥१२॥ समिधो याज्या तस्मान्नाभागं हि तमन्वित्याह
प्रजा वा आहेत्याह युक्त्वा हि संसृतिः॥७०॥ समिधः सौमनुसे स्याम॥—————[१३]